

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

❖ בס"ד ❖ גליון ל"ג ❖ פרשת כי תבוא תשפ"ב ❖ "קומי אוריי" ❖ הנושא: להקריב קרבנות שנקנו מעכו"ם ❖

הפטרת פרשת כי תבוא

"קומי אורי כי בא אורך ... אני ה' בעתה אחישנה" (ישעיהו ס"א א-כ"ב).

הפטרה זו הינה השישית משבעה דנחמתא שנהגו להפטיר בהם לאחר ט' באב.¹ ומבואר בהפטרה שלעתיד לבוא בעוד שלכל העמים יהיה חושך ערפל וצרות, העיר ירושלים ובתוכה עם ישראל תאיר באור יקרות, וכל האומות ילכו לאורה ויעלו אליה עם עושר רב ועם גמלים מובחרים טעונים זהב ולבונה לשבח לה', ויביאו צאן ואלים משובחים להקריב לרצון במזבח ולפאר בית ה'.

והנביא מתאר שבעת הגאולה יקבצו בני ישראל מכל קצוות תבל כיונים השבים אל ארובותיהם, ויעלו איתם כספם וזהבם של האומות - לכבוד ולפאר את שם ה'. והבית המקדש יבנה ע"י האומות שישרתו את ישראל, ושעריו ישארו פתוחים תמיד עבור מלכי הגוים שיביאו את חילם ועשרם ועצים משובחים, ויעלו להשתחוות לה' בכפיפה ובהכנעה.

וירושלים שהיתה עזובה ושנואה, לעת הגאולה תמשול על כל העולם, וכל העמים יעלו אליה מיסים, עד שתתעשר מאוד ותהיה משוש דור ודור, ויכירו שה' הוא המושיע והגואל. ולא ישמע עוד חסד ושוד ושבר רק תהילה וישועה, והי' יהיה לה לאור עולם ולא תתאבל עוד, ועמך כולם צדיקים יזכו לשבת בארץ, והקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, וכל זה יהיה בעת שנקבע לקץ הגאולה, ואם נזכה ה' יחיש הקץ ויגאלנו במהרה בימינו.

לוקחין בהמה מהעכו"ם לקרבן

כתוב בהפטרה "כל צאן קדר יקבצו לך איילי נביות ישרתונך, יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתי אפארי".

ופי' הרד"ק, יש מחלוקת בדבר זה בדברי רז"ל (עבודה זרה כב.), כי רבי אליעזר אומר שאין מקריבין מבהמות העכו"ם לא אנחנו ולא הם, לפי שחוששין בהם לרביעה, והקשו זה הפסוק לרבי אליעזר, ותירץ כולם גרים גרורים הם לעתיד לבוא, דכתיב (צפניה ג' ט') "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד".

והיינו שנחלקו אם לוקחין קרבנות מהגוים, לר' אליעזר חיישינן שמא נפסלו למזבח משום שהגוים חשודים על רביעת בהמתם, ולרבנן אין חוששין שמא נפסלו, והקשו חכמים לר"א (שם טד.) מהא דכתיב בהפטרה "כל צאן קדר יקבצו לך איילי נביות ישרתונך יעלו על רצון מזבחי", שלעתיד לבוא יקחו צאן מקדר שהם ישמעאל, ומוכח שאינם חשודים על הרביעה, והשיב ר"א שהיות שלעתיד לבוא כל הגוים יקיימו התורה לפי שברצונם להתגייר, דכתיב "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'", ועל כן אין לחשוש שמא נרבעו בהמותיהם, והקשה אביי שמפסוק זו מוכח רק שלא יעבדו ע"ז, אולם שמא עדיין חשודים על הרביעה, והשיב רב יוסף דבסיפא דקרא כתיב "לעבדו שכם אחד", ונמצא שבכל המצות ישתוו לישראל ולא יהיו חשודים על הרביעה, ועל כן לעתיד לבוא לוקחין מהם קרבנות.

שור שחרג עכו"ם

איתא במתני' (זבחים ע. עא.), כל הזבחים וכו', נתערבו בשור שנעבדה בו עבירה, או שהמית את האדם ע"פ עד א' או ע"פ הבעלים, ברובע ונרבע במוקצה ונעבד וכו', ירעו עד שיסתאבו וכו'.

ופי' רש"י "נתערבו" זבחים כשרים בשור שנעבדה בו עבירה וכו', כגון שהמית את האדם על פי עד אחד או על פי הבעלים, דשור שהמית על פי הבעלים איפטר ליה מסקילה דמודה בקנס פטור וכו', שהרי פסולים להקרבה כדאמרין בתמורה (כח.) מן הבהמה - להוציא הרובע והנרבע, מן הבקר - להוציא את הנעבד, מן הצאן - להוציא את המוקצה, ומן הצאן - להוציא את הנוגח.

כתב הרמב"ם (הל' איסורי מזבח פ"ג ה"ו), וכן הרובע והנרבע והמוקצה לע"ז והנעבד, אע"פ שהן מותרין באכילה הרי הן פסולין לגבי המזבח וכו', וכן בהמה ועוף שהרגו את האדם הרי הן כרובע או נרבע ופסולין למזבח. וכתב עוד (הל' ט"ו), לוקחין כל הקרבנות מן העכו"ם ואין חוששין להם לא משום רובע ונרבע ולא משום מוקצה ונעבד, עד שיודע בודאי שזה נפסל, הרי הוא אומר (שמואל א' ט"ו)

ט"ו) "מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לה' אלוקיך".

וכתב הרדב"ז, ורבינו לא הזכיר זולת רובע ונרבע ונעבד ומוקצה, נראה מדבריו שאם יודע בודאי שהמית את הגוי שהיא כשירה לקרבן, שהרי שור שנגח את הגוי פטור (כמבואר ברמב"ם הל' נזקי ממון פ"י ה"א), ועדיין אני מסופק בדין אם הוא כשר למזבח, כיון שנעשה רוצח - השטן מרקד בין קרניו ואמאי כשר וצלי"ע.

ובפי' ר"ע מברטנורא (זבחים פ"ח מ"א), נתערבו בשור שנעבדה בו עבירה, או המית את האדם ע"פ עד א' או ע"פ הבעלים, או קודם שנגמר דינו, או שהיה אותו שהמית והרובע והנרבע נכרי - שנאסר לגבוה ולא להדיוט.

והרש"ש (זבחים עא.) כתב שכן מבואר ברמב"ם בפי' המשניות, אבל אינו יודע מקורו. אולם ל"ג כן בפי' הרמב"ם שלפנינו, ועי' בנימוקי הגר"י ובתפארת ישראל. ויש להסתפק בדברי הרדב"ז, לפי הצד ששור שהרג עכו"ם פסול למזבח משום שהשטן מרקד בין קרניו, אם הוא נכלל בפסול "ומן הצאן" להוציא את הנוגח, וכל שהשטן מרקד בין קרניו נקרא "נוגח" לגבי מזבח, ואע"פ שאינו נעשה שור הנסקל כשהרג עכו"ם, או שאינו נפסל מחמת "נוגח" שהרי אפילו ישראל שהרג עכו"ם פטור, אלא נאמר פסול של "שטן מרקד בין קרניו", שאינו ראוי להקריבו לגבוה משום "הקריבהו נא לפתחך" והוי כעין מום דפסול לגבוה, וכדוגמת כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו כדאיתא בברכות (נב.).²

שור של הקדש שנגח

כתב הרש"ש (זבחים פד.), שלפי ר' יהודה (ב"ק מד.) דשור של הקדש שנגח פטור מן המיתה - ה"ה דהוכשר למזבח, ולא דמי להרג ע"פ עד א' או ע"פ הבעלים, דהתם שור בר מיתה הוא אלא שמחוסר עדים, אבל בהקדש הוא פטור מיתה בעצם לפי שמחוסר בעלים, ולכן הוכשר ליקרב לגבוה.

ולפי הרדב"ז שהסתפק בשור שהרג עכו"ם אם פסול למזבח, כל שכן שור של הקדש שהרג ישראל, שאע"פ שהוא מחוסר בעלים ולענין סקילה אינו בכלל "נוגח", מ"מ נפסל לגבוה מחמת שהשטן מרקד בין קרניו.

בהמה שרבעה קטנה פחותה מבת ג'

כתב הרמב"ם (שם פ"ד ה"ג), אין הבהמה נפסלת משום רובע או נרבע - עד שיהיה האדם שרבעה בן תשע שנים ויום אחד, בין ישראל בין עכו"ם בין עבד הואיל ורבעה אדם נפסלה, ואם האדם הוא שנרבע מן הבהמה אינה נפסלת - עד שתהיה האשה הנרבעת בת שלש שנים ויום אחד.

ובהשגות הראב"ד, ואם הבהמה נרבעה ודאי בעינן שיהא הרובע בן ט' שנים ויום אחד, לפי שאין לה הנאה ממנו והיא אנוסה וכו', אבל כשהבהמה רובעת שנהנית מן העבירה נפסלת מכל מקום.

והיינו שנחלקו הרמב"ם והראב"ד בבהמה שרבעה פחותה מבת ג' אם נפסלה למזבח. ומפרשי הרמב"ם האריכו להקשות על הראב"ד, דהא במתני' (נדח מד.) מבואר דביאת פחותה מבת ג' אינה כלום - והוי כנותן אצבע בעין, ואמאי נפסלה למזבח הרי אינו בכלל נרבע כלל.

וכתב השפת אמת (זבחים עא.), שמה שנחלקו בדין בהמה שהמיתה עכו"ם אם מותר לגבוה, נראה דתלוי בדין בהמה שרבעה פחותה מבת ג', שהרמב"ם מכשיר לגבוה והראב"ד פוסל, דהרמב"ם נקט דכל הפסול הוא הואיל ונעשה בו עבירה לאדם, וכיון דהנרבעת לא הוי לגבה עבירה לא נפסל לגבוה, והראב"ד ס"ל כיון דנעשה עבירה בהשור אע"ג דלאו בר מצוות הוא מ"מ פסול לגבוה, ועל כן הרמב"ם סובר ששור שנגח עכו"ם, כיון שישאל פטור על הריגת עכו"ם - לא נעשית בו עבירה ואין מקום לפוסלו לגבוה, אולם הראב"ד ס"ל שמהא דבן נח שהרג עכו"ם חייב, חזינן שהריגת עכו"ם מקרי שנעשית בה עבירה, ועל כן שור שהרג עכו"ם נפסל לגבוה.

וקצת תימה בכונתו בדברי הראב"ד, שכיון שנעשית עבירה בשור אע"ג דלאו בר מצוות הוא נפסל לגבוה, הרי בשור שרבעה פחותה מבת ג' לא נעשית עבירה בשור, כיון שביאת פחותה מבת ג' הוי כנותן אצבע בעין, ומה שייד לומר דאע"ג דלאו בר מצוות הוא נפסל לגבוה, מאחר שאין כאן מעשה איסור כלל, וא"א

🌟 בְּנֵי־אֵי תַּחְתּוֹת הַמִּצְוָה וְצִדְקָה 🌟

הסבר מנהיגי הפטרות ע"פ ההלכה

ע"פ "למען אשר תבוא אל הארץ", דביאר שם בזכות מצוה זו דברכות וקוללות יזכו לנחול הארץ, וכן תקיים בהם כמבואר בהפטרות זו. (ובמחזור רומא ובסי' רשב"ג מסיים בסוף ענין הגבוענים (ט' כ"ז) שבאמצעו נסתיימו כ"א פסוקים).

דעת הכלבו הרמב"ם בסדר הנחמות - כבר הובא דעת הכלבו וכן דעת הרמב"ם לגיורת הרפסים, הופכים סדר הפטרות, והתמישית היא "קומי אורי" והישית "רני עקרה" (בשבעה זה), וכבר נתבאר בהסדר בנביא הוא כמנהגינו, ויתכן לומר בדעתם לפמשי' לעיל, הדנה באבודרהם ביאר דרך לאתר שהקב"ה מגיע לנחם את ציון היא מתנחמת, וממילא מיד לאתר הפטרת "אנכי אנכי" הוא מתמכס מפטיירין "קומי אורי" שהוא תחילת הגאולה, ולא לאחר מכן "רני עקרה" שהוא השמחה שלאחר הגאולה.

יבת הכנסת שלא השלימו "ענייה סוּרַה" עם "רני עקרה" - יש לעיין למנהג שאשנו שדוהנין הפטרת "ענייה סוּרַה" מפני "השמים כסא" ומשלימין אותה בשבת כי תצא, בקהא ששכחו ולא השלימו "ענייה סוּרַה" אם יכולים להשלימו בשבת זו.

והנה במשנ"ב (ס' כ"ח פ"ה שבעה"ז ס"ק ט"ז), הביא דיניא דברי הטרות צמח צדק (לרמ"מ קרוכמל - ס' ק"ו) דאיכא תשלומין בד' נחמות, ואם לא קראו "אנכי אנכי" ישלימו בה"רני עקרה", וכשלא קראו "קומי אורי" ישלימו בה"שוש אשיש" ויקראו גם הפסוקים שבניניהם, וצייין שם שהמג"א לא הביא שום פסוקים אלא שמשע דלא פסיקא ליה, (וביארנו בהצטת השקל ובפרי מגדים דס"ל שאין משלימין אלא היכא שהם רצופין בלא הפסק פסוקים אחרים, וביארו לכאורה דאין להוסיף פסוקים אחרים שבאמצע משום טיראון דציבורא, ואין לדלג משום שלא יהוה הציבור בשתיקה), וכתב שהש"ע ריש לנהוג ז', ובפרט בקומות שקורין מחומש שיוכל למצוא בקל הפטרות עכ"ד, (ומשמע דבזה א"צ תשלומין הפסוקים שבאמצע), ומתוך דבריו מבואר דאף לדין דקוראין בנביא יש לנהוג כדבריו הש"ע, אצל דבדבריו מבואר דאיכא השלמה רק להפטרות הסמוכות קצת, ולא להוסיף "ענייה סוּרַה" ב"קומי אורי" דרוחקה כמה פרקים (וא"ו) להשלים כל הפסוקים שבניניהם). אלא דלכאורה כן החיסרון שא"א לדלג משום שהציבור יהיה בשתיקה, אבל אגן הא נהיגין לדלג במנהג דיהיה"פ לאחר יונה כמעט ח' פרקים במיכה, ולא חיישינן לשהיה"פ ע"ש שמכיים המקום שצריך לדלג, והגליה היא במהירות ואין הציבור שוהה בשתיקה, (ואצ"ל להנהיגים לדלג בשבת שובה למיכה שהוא דילוג גדול מאוד), וע"ש בוצ"ע שכתב חידושי גדול, דגם כשקוראין בתחומשים - שיעור הדילוג הוא כבדי מפ' אחרי ל' אמור בכדי שלא יפסוק התורגמן, והא דרבי מבואר בגמ' דכה"ג ביוהכ"פ דולג דחוק יותר. ואמנם דיניא מבואר במשנ"ב דבכל מקום דיינינן לפי המציאות שלא יהיה בשתיקה, ולכאורה ה"נ אפשר לדלג מ"ענייה סוּרַה" ל"קומי אורי" ע"י שיכינו מתחילה את הדילוג, ואמנם צעיק דבריו המשנ"ב, דכיון דמיייר שקורין מהחומש שאין להני הפטרות, ולמה לא כתב דצריך להשלים כל ההפטרות ונחמתא אם ידלגם.

והנה הצמח צדק שם דן לאסור להשלים הפטרות, משום דבכל תשלומין בעינן שהחובה תהא קודמת לתשלומין, וממילא ה"נ א"א להשלים הפטרות כיון דאין בנביא אין לולגין למפטר, ואם קריאת כסדר הנביא הו"ל תשלומין קודמין לחובה, (והוסיף שם דבר מתודש דמשקדמין התשלומין לחובה, הוי חקוקמת שאינו תדיר לתדיר דהחובה תדירה בזמן זה טפ"ו), וביאר דתשלומין אין לה קריאת ב' הפטרות אלא בקריאת אותה הפטרה עם תוספת פסוקים דרשאי להוסיף, ואולי ס"ל דהיינו דוקא כשמוסיפין מעט פסוקים, אבל כשהתוספת מרובה על העיקר - הוי כמכותא מילתא שאב לקרוא ב' הפטרות, והדר החיסרון דהקדמת תשלומין לחובה, ולכן א"א להשלים שאר הפטרות.

אמנם הש"ע צמחו כתב בסוים דבריו, שהטעם שאין משלימין שאר הפטרות - משום הפסק כבדי שיפסוק התורגמן, ולא הזכיר הטעם הג"ל, ולחיסרון זה לכאורה יש עצה ומשמ"ג, ושמא כיון שכל ענין התשלומין לא ביריא כל כך למג"א הדב ואלו להוסיף עלה וצ"ע.

הפטרות פ' כי תבוא - היא "קומי אורי" והיא השישית מ' דנחמתא, והנחמת דברי האבודרהם והלבוש בשם המדרש טעם סדר עקרה" ו"קומי אורי".

ואולי יש להוסיף לבאר שייכות הפטרה זו דוקא בשבעה זה, (דכבר נתבאר דיל"ע דלכאורה הרבה נחמות יש בישיעה קעין אלו, וא"צ אף לפי הסדר ולמה נבחרו דוקא אלו), והנה בפסיקתא רבתי (בהפטרות דידן - פרשה ל"ז) והובא בשינוי קצת בילקוט שמעוני (ישעיה רמז צ"ח"ז ואילך), יש אריכות גדולה ונפלאה בתיאור כל סדר ביאת המשיח והגאולה, (ע"ש דברים נפלאים ומעוררים לצפייה לישועה), ותוך הדברים איתא שם א"צ יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו, כל מלכי אומות העולם מתגרים זה בזה, מלך פור מתגרה במלך עובדי הו"לך מלך ערביא לארדם ליטוע על צד מהם, וחזור מלך פרס ומחריב את כל העולם כולו, כל א"צ יצחק שנה המשיח נגלה בו, וישיראל מתיאין ומתבטחין ואומריין להיכן נבוא ולהיכן נלך, ואומרו להם בני אל תתיירו כל מה שעשית לא עשית אל בשבילכם, מפני מה אתם מתיאריא אל תיארו גייע זמן גאולתכם, ולא כגאולה הראשונה כן גאולה אחרונה, כי גאולה ראשונה היה לכם צער ושעבוד מלכות אחריה, אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושעבוד מלכות אחריה, שנו רבותינו בשע"ש שלך המשיח בא ועמד על הגג של ביהמ"ק, והוא משמיע להם לישראל ואומר להם "עניים הגיע זמן גאולתכם ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שוחח עליכם", זה שנאמר "קומי אורי כי בא אורך ימיו" ועלך דה"ן, ועליכם בלבד זרח ולא על אומות העולם, שנאמר "כי הנה הו"לך יכסה ארץ וכי", באותה השעה מבהיב קב"ה אורו של מלך המשיח ושל ישראל, וכל האומות העולם בחושך האפילה והולכים כולם לאורו של משיח ושל ישראל, שנאמר "והלכו גוים וימלכים לנוגה ורח"ן".

ומשמע ממדרש זה דנבואה זו ד"קומי אורי" היא על תחילת ביאת המשיח באורו של משיח, וא"כ באמת היה לנו להקדימה קודם שאר נחמות, אלא דבפרש"י כי יבואו אנו קורין בקולות שבששנה הוה"ה משום "תכלה שנה וקולותיה". וביארו בתוס' (מגילה א:) דמה שאין קורין בהם בשבת המסוכה לר"ה, כדי שלא לסמוך ר"ה לקולות ע"ש, משמע דבשבת דבריה"ה תתקלה שנה וקולותיה" אינו ברע שהסורן של השנה אלא בקריאת ד"תכלה שנה וקולותיה" לכאורה מפיוט "אתות קטנה", ולאחר מכן הוא כבר הפסקה מהקולות ומתחילין בברכות.

ומעשה אתי שפיר דמיד כשמסימין הקולות ו"תכלה שנה וקולותיה", מיד קורין הנבואה על תחילת הגאולה "קומי אורי כי בא אורי" תחל שנה וברכותיה, ויש להוסיף דהוה גם סיומ הפטרות "בעתה אשישנה", דבב"א יאיר אורם של ישראל וכפ' הדין" שם, ואף שהפסיקתא נתקנה בא"י דמסקי אורייתא בתלת שני, ולא יצאה פ' כי תבוא לר"ה, כבר ביארו האחרונים וגם התם קריא בקולות לפני ר"ה משום קנת דנורא.

דעת הרמב"ם בסדר הפטרות - כתב הרמב"ם (סו"ס אהבה) כי תבוא מפטיירין ביהושע (ח' ל' - ז' י"ד) "אז יבנה יהושע ... הן נלחם לישראל" (שהם הפטרות ע"פ הש"ג שמפטיירין מענין הפרשה, וכמשי' בשיטת הראש"ם ז"ל), ושייכות הפטרות לפרשה בורה, דהתם קיימו כל המצות שנעטו בפרשה לבנות מזבח בהר עיבל והיבכות והקוללות וכו'. אמנם גם שממשיכים בענין קבוען שהשלימו עם ישראל צ"ב, ולמ"ד (סוטה מה) דכתבו על האבנים "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות" אף בשביל ז' אומות לומר שאם מתגייירין אין להגדין, וכיני הגבוענים נתעוררו בתמיכה האבנים להתגיייר, (ומה שהעירימו תכין שיתרנו ממהם בירוד דהוה אסור, והאבנים בזה הראשונים בגיטין מו. ואכמ"ל). ויותר נראה שענין זה וגם ענין המלחמה שלאחריה נכללו בהפטרות, בשביל להודיע קודם הברכות שבפרשה, שאחר שקבלו עליהם את התורה ותיקיים בהם "ותנח" ה' עליון על כל גויי הארץ", כמו שבאבו הגבוענים להשלים עמם נתי להם לעבדים, ובשאר האומות יתיקיים "ברוך אתה יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך", שכתבו במורה בחורון, וע"י ברמב"ם (פ' כי תבוא כ"ז ג') לדמותו כלל לשור שהרג עכו"ם - שכן נח נהרג עליו ויש בו מעשה איסור אלא שאין ישראל נהרג עליו, וכל שכן שהשור נפסל לגבוה.

שיעורים לא נאמרו לבני נח

כתב המנחת חינוך (מצוה ק"צ אות ח), נראה לפענ"ד בעזה"ש"ת ברור דעוד יש חילוק גדול בענין העריות בין ישראל לבן נח, דהנה מבואר בתשובות הרא"ש (ריש כלל ט"ו) הובא בתוס' חדשים (אבות פ"ה משנה כ"א), בהא דבן שלש עשרה נעשה בר מצוה והניקות בת שתיים עשרה, ובת ג' וכן ל' לביאה, וכל המבוארים במשנה דנדה (פ"ה מ"ד-ו), דהוא בכלל השיעורים שהם הלכה למשה מסיני וכו' וע"כ דברי הרא"ש, וא"כ כמו שבמבואר (רמב"ם ה"א מלכים פ"ט ה"ט-ו), דעל אבר נח החיביי בן נח בכל שהוא צ"ב, ונראה דהשיעורין לישראל נאמרו ולא לבני נח וכו', ולפי' אפילו קטן פחות מכן ט' ובא על הגדולה אם הקטן אין בו דעת מ"מ היא נהרגת, לא כמו ישראל פחות מכן ט' אין ביאתו ביאה כלל ואם הוא בר דעת נהרג ג"כ, וכן אם בן נח בא על אחותו אפילו פחותה מבת ג' או על אשת חבירו מ"מ נהרג, דלגבי בן נח אין נפק"מ לפחות עמם נתי להם לעבדים, שכל הכדים הללו הם בכלל השיעורין ואינם ענין לבן נח, וע"ל.

ומבואר מדבריו שמה שביאת פחותה מבת ג' אינו מהלכה למשה מסיני של שיעורים שלא נאמרה לעכו"ם, ומשמע שאינו משום שהקטנה

וע"ש בצמח צדק בהגה מן המחבר - גרר חדש בהשלמת "ענייה סוּרַה" עם "רני עקרה", שכתבו הראשונים לעשות כך אף מפני חתן, דבאמת כל הוא עיקר הפטרת "רני עקרה" לקרותה עם "ענייה סוּרַה" וכמו בפרשת נח, ורק בנחמת שם ב' הפטרות אין קוראין פעמים "ענייה סוּרַה", אבל כשאין קוראין "ענייה סוּרַה" ב' ראה מחמת ר"ח, ממילא משמיכן ב"רני עקרה" כעיקר צורתה וכבפרש"י ח. והנה כבר הובא דמשמע באור זרוע, דכשתל ר"ה בשבת דקורין "השמים כסא" - משלימין "ענייה סוּרַה" עם "רני עקרה" מיד בשבת שאחריה, ואף שהוא שלא כסדר הנחמות, ולא כמנהגינו ע"פ הלבוש, ולכאורה הנידון בזה תלוי בגדר התשלומין, דלהלבוש אין זה תשלומין של הפטרה אחרת אלא רק מאריכין הפטרת "רני עקרה", וכדברי הש"ע דס"ל בשאר השלמות דו' דנחמתא שא"י כ' הפטרות, אלא כולה חסא הפטרה ורק דביענין לקרוא כל פסוקי הפטרות הנחמה, וממילא אין מקום הוסיף השלמה מיד, דאינו משלימין רק מאריכין "רני עקרה", משא"כ לא"ז היה השלמה של הפטרת "ענייה סוּרַה", וצריך להקדים להשלמה מיד ככל תשלומין של תפילה וכדומה.

ונמצא ג' גדרים בהשלמת "ענייה סוּרַה" דלאור זרוע פ"ה השלמת עוד הפטרה, ולצ"ע הוא הוספה בהפטרות "רני עקרה" ולכן הצ"ע הוא עיקר הפטרת "רני עקרה" שעיקרה נגמר בסוף "ענייה סוּרַה", ורק כשצריכין לחלק לז' נחמות מחלקין אותן.

מחלק עיקרי השיטות בד' הנחמתא

פסיקתא דרב כהנא - שהוא מקור ז' דנחמתא וכן ברמב"ם שלפנינו - סדר ז' דנחמתא כמנהגינו - נוי"ע ארי"ש.

פסיקתא רבתי - במקום "ענייה סוּרַה" היא הפטרות "גילי מאוד" ו"רני ושמח" (שניהם בנביא), ובמהדור"י ועוד פירושים שם כתבו דאפשר דהם ב' מנהגים אחרים בו' דנחמתא, ולפ"ז נכללו שם ב' מנהגים. ואולי יש מקום לומר בהא דיש שם ח' הפטרות דנחמתא, דכיון דנחמת המדרש בזמן קידוש החדש ע"פ הרא"ש, ואו לדעת אחרים (ר"ח כ.) היה ר"ה לח אף באר"י, (וכ"כ מהגיד משנה בזה שכתב פ"ה בדעת הרמב"ם) וממילא בשנה שלח ת"ב ביום ו' ו"ה היה ביום א' (כמבואר בכמה דוכתי בש"ס שהיה כן ע"י עירובין מא. ותענית כט.), ונמצא שהיו ח' שבתות בין ח' לר"ה, וכיון שמפטיירין בנחמתא עד ר"ה וכלשון הרמב"ם, (והיינו לכאורה כדי לסמוך ז' דנחמתא לתרתי דתיובתא שקורין בעש"ת, וכבר נתבאר שיש שייכות לר"ה עם הנחמתות שהם בכלל הצפייה לגילוי מלכותו יתברך), ממילא היתה הפטרה שמינית לשבת כזו. (וע"י במגיה לפסיקתא דרי"כ "ענייה סוּרַה", שמלשון הפסיקתא רבתי נראה שפסיקא ד"ענייה סוּרַה" הועתקה מפסיקתא דרי"כ, ולפי' אולי באמת היא תוספת, ובעיקר הפסיקתא רבתי איכא רק ז' דנחמתא).

דעת האבודרהם - עתה"ף "ענייה סוּרַה" ב"עורי עורי", ו"ענייה סוּרַה" בכלל "רני עקרה", וכבר נתבאר בשבוע שעבר.

דעת הכלבו (ונוסחת דפוס הרמב"ם) - החליפו הסדר ב"רני עקרה" ו"קומי אורי" להיפך, וכבר נתבאר.

דעת רב החובל (ורוכב בתוס' מגילה א:) - דוחין הפטרת "שוש אשיש" לאחרי יוה"כ"ש, ושבת שקודם ר"ה מפטיירין "שובה".

דעת ספר הביתים (סוף שער קריאת התורה) - מפטיירין - בראה - אנכי - אנכי - שופטים - יני עיקר, כי תצא - קומי אורי, כי תבוא - שוש אשיש, נצבים - שובה ישראל, ויהי כן ליה"כ - דרשו, האזינו כי יוה"כ לסיכות - שוש אשיש, ויהי תגל נפשי באלוק.

ולכאורה היה נראה מכל חילוקי הדיעות בראשונים, דבאמת אין התקנה לקרוא דוקא ז' הפטרות אלו אלא הקנו לקרוא בנחמת, ורק דר' אבא בר כהנא נהג בד' הפטרות אלו. אמנם לשון צדק המדרש הפטרות אלו נקבעו מתחיל מה להפטייר, ולא דמי לשאר הפטרות השנה דקבעו רק להפטייר מעין הפרשה ומסרו הדבר להכמי הדורות לקבוע כל מקום לפי מנהגו ע"ש, משמע לכאורה דאיכא קנתה חז"ל על עצם הפטרות אלו, ואפשר דבאמת לרוב הרמב"ם הוא רק מנהג, אבל למאי דק"ל בטור וש"ש"ף הוה הני הפטרות קנתה חז"ל קבועה להפטייר דוקא בהם, והפסיקתא רבתי פליגא.

שנבעלה היא בת נח שאליה לא נאמרו השיעורים, אלא שהבועל הוא בן נח ואילו לא ניתנו השיעורים ועל כן אפילו על ביאה זו חייב מיתה.

ומוכח שמה שביאת פחותה מבת ג' הוי כנותן אצבע בעין, אינו משום שאין כאן מעשה ביאה כלל, אלא שבפחותה מבת ג' המעשה הוא בדרגה פחותה, ונאמרה הלכה למשה מסיני שהשיעור ביאה שאסרה תורה הוא רק בדרגה גבוהה, ופחות מכן הוי כנותן אצבע בעין ואינו כלום, ולגבי בן נח כיון שלא נאמרו לו שיעורים, נמצא שנצטווה גם על ביאה בדרגה פחותה, ועל כן חייב גם בביאת פחותה מבת ג' שנים ואפילו כשבא על בת ישראל.

ולפי מה שנתבאר ע"פ המנחת חינוך, ניתן ליישב דברי השפת אמת, במה שתלה הדין של בהמה שהרג עכו"ם לענין מזבח, במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בבהמה שרבעה פחותה מבת ג', שהרמב"ם סובר דכל הפסול של נרבעת הוא הואיל ונעשה בו עבירה לאדם, וכיון דהנרבעת לא הוי לגביה עבירה לא נפסל למזבח, והי"ה שור שהרג עכו"ם כיון שישראל פטור על הריגתו אין מקום לפוסלו לגבוה, אולם הראב"ד סובר כיון שלגבי השור לא נאמרו שיעורים, והרי הוא כמו בן נח וסגי בביאה בדרגה פחותה לפוסלו לגבוה, ולכן כשרובע פחותה מבת ג' נפסל למזבח, והי"ה שור שהמית עכו"ם פסול למזבח, דכיון דרק ישראל פטור עליו אבל בן נח נהרג עליו, ולכן הבהמה לענין מזבח דינה כבן נח.⁴

3 ואפילו משום חצי שיעור לא נאסר דהוי חצי שיעור באיכות, ע"י שו"ת בית באבוק (אוי"ח סי' י א'), שבחצי שיעור באיכות אין כאן מעשה כלל, וכן לא נאסר מחמת דחוי לאצטרופי, והאריכו בזה בבית מאיר (אוי"ח סי' תרל"ח), ובמנחת חינוך (מצוה קי"א אות ו').

4 ומי"מ שור שהרג עכו"ם אינו נסקל, דהא כמיתת הבעלים כן מיתת השור בעלם ובהתראה (סנהדרין טו.), וכן לענין פספור ממיטה כשהרג עכו"ם, ורק לענין ליפסל למזבח דין השור כבן נח - נעסל למזבח אף כשהרג עכו"ם.